

Les

Bedankt voor het downloaden van dit artikel.
De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

nt2@uitgeverijboom.nl
redactie@tijdschriftles.nl

Hoe in haast iets moois ontstond

Schrijven en presenteren bij een foto

Sinds 2007 heeft de Vrije Universiteit in Amsterdam elk jaar een gastschrijver in huis. Voor VU-Nt2 een kans om een schrijver de les in te lokken. Eerder was dit Renate Dorrestein (zie Les 86, december 2010). In maart 2013 verzorgde Kristien Hemmerechts, in samenwerking met docent Titia Boers, een korte workshop creatief schrijven met aan het slot een succesvolle presentatie voor alle docenten en cursisten. Hier volgt een beschrijving van de workshop, met voorbeelden en commentaar.

In april gaf ik les aan een groep cursisten op niveau B1+, voornamelijk cliënten van het UAF (Stichting voor Vluchteling Studenten). Dit niveau leek het meest geschikt voor een workshop. De bedoeling was om hen te laten schrijven vanuit een foto. Het was een complexe, eigenzinnige en kwetsbare groep mensen; er moest dus zorgvuldig worden nagedacht over de precieze opdracht. Ik wilde voorkomen dat er ongewenste herinneringen naar boven zouden komen. Kristien formuleerde de opdracht zo, dat de cursisten vrij in hun keuze waren: **Zoek of maak een foto van iets/iemand waarmee je je verbonden voelt.** Ze zou ongeveer twee uur in de les komen, meer tijd was er in het overvolle programma niet.

Vorbereiding

Ik gaf de foto-opdracht een paar weken voor Kristiens komst. Om het woord 'verbonden' en de bedoeling van de opdracht snel duidelijk te maken, liet ik twee foto's zien die ik zelf had gemaakt. Bij een van de foto's had ik een tekstje geschreven dat ik liet zien en voorlas. Ik realiseerde me niet dat mijn voorbeelden (een landschap en mijn poezen) de toon zouden zetten: er kwamen zes natuurfoto's en drie poezenfoto's binnen!

De workshop/feedback

We hadden dus maar twee uur. Na een korte kennismaking deelde ik prints van de foto's uit en Kristien gooide de groep in het diepe. Ze liet ze beginnen en liep rond om te helpen. Ik hield mijn adem in: ze nam

niet zomaar genoegen met de cliché-beschrijving van een stukje natuur, maar probeerde te prikkelen om de teksten body te geven, boeiender te maken. Ik luisterde goed en volgde haar voorbeeld. Ze gaf als belangrijkste advies: 'Probeer specifiek en concreet te zijn. Wees niet vaag. Durf iets van jezelf te laten zien.' Zo schreef F. over haar poes:

'Als ik mij alleen voel, dan praat ik met jou, dan draai je met jouw oren naar mijn stem. Je praat altijd terug met knipperende ogen. Omdat je betrouwbaar bent, vertel ik je wat er met mijn leven in de laatste jaren is gebeurd. Dan krijg ik een goed gevoel, want ik weet dat je alles voor jezelf houdt...'

Kristien vroeg: 'Wat vertel jij aan de poes?' F. liet zich echter niet verleiden tot meer woorden. Kristien waardeerde uiteindelijk het geheimzinnige in de tekst.

Kristien reageerde enthousiast op de teksten. Als ze een sterk beeld of een mooie anekdote ontdekte, moedigde

ze de cursisten aan om deze verder uit te werken. Ze probeerde hen het gevoel te geven dat ze iets bijzonders te vertellen hadden en dat zij dat graag wilde horen.

M. had weinig hulp nodig. Kristien liet hem zijn tekst uittypen, projecteerde die op een scherm en liet hem voorlezen:

‘...Het was mooi weer. Ik was alleen en het was de eerste keer dat ik een open brug zag. Het was een grote verrassing voor mij, want ik heb niemand de brug open en dicht zien doen. Ik wachtte tot het groene licht aanging en de brug dichtging. Daarna ging ik over de mysterieuze brug.’

Kristien prees de sfeer van de tekst, vooral het woord ‘mysterieus’.

Door de zin ‘Ik was alleen’ verwacht je al dat er iets gaat gebeuren en met het woord ‘mysterieus’ wordt de brug tot iets magisch.

Ook de ervaren schrijfster S. typte haar tekst uit:

‘Toen ik naar Nederland kwam, zag ik voor de eerste keer sneeuw. Als ik naar de foto kijk, voel ik dat de straat bijna leeg is. De mensen gaan snel naar hun huis om lekker warm te blijven. Niemand zat buiten op de

bank. Ik liep op straat en was bezig met mijn gedachten. Oh, door de sneeuw kon ik niet de tegels tellen. Ik wist niet waar de zon was, wolken bedekten de hemel. Geen kleuren zijn er op de foto, de bomen zijn zonder bladeren.’

S. wordt geraakt door een lege, besneeuwde straat. Waarom lezen we niet. Dat hoeft ook niet, want door te beschrijven wat ze ziet en mist op de foto, geeft ze haar gevoel feilloos weer. De lezer begrijpt dat de schrijfster zich alleen en ontworteld voelt, zonder dat dat expliciet wordt gezegd.

Het werden natuurlijk niet allemaal topteksten. Het lukte ons niet altijd om cursisten te inspireren om meer kleur, sfeer, detail of diepgang aan hun tekst te geven. Ab. schreef:

‘...In 1992 kwamen voor het eerst soldaten van de Verenigde Naties uit Amerika, België en daarna Rusland en India. Toen voelde ik dat deze baan niet makkelijk is. Ik bekeek hun als redders, toen er enorme ellende en burgeroorlog in mijn land was. Toen gaven ze veel hulp aan de mensen, vooral kinderen en vrouwen. Vanaf dat moment ben ik altijd trots op de VN en wil ik graag een VN-medewerker worden.’

Ik probeerde Ab. te verleiden om wat meer detail te geven: Waar zag je de soldaten voor het eerst? Was dat op tv? Op straat? Hoe oud was je? Wat dacht je toen je ze zag? Wat was er aan de hand in je land? Maar Ab., die meer van wiskunde dan van schrijven houdt, vond het wel genoeg zo.

Kunstenaar D. had een foto gemaakt van een zelfportret dat hij had geschilderd. In plaats van een hoofd had hij kale boomtakken geschilderd. We konden D. helpen terwijl hij tijdens het schrijven zocht naar woorden om zijn ontworteling en het begin van een nieuw leven weer te geven. Hij reageerde goed op onze stimulerende feedback. Toen de tekst klaar was, trok hij zich echter terug uit het project. Hij was niet in staat dit emotionele verhaal te presenteren.

Y. begon te schrijven bij deze foto, die ik nog niet had gezien:

Hij schreef op dat de sloffen van papa, mamma en kind waren en toen stakte zijn verhaal. Ik zei dat ik deze uitleg eigenlijk niet nodig had, want dat kon ik zelf op de foto zien: ‘Ik ben nieuwsgierig Y. Vertel me iets wat ik nog niet weet. Welke namen horen bij die sloffen? Waarom staan ze zo naast elkaar?’ Y. begreep niet waar ik naartoe wilde en kreeg er al een beetje de pest in. Uiteindelijk pakte hij zijn eerste foto weer op, een foto van Afrika:

Hij begon in korte, herhalende zinnen te schrijven (Y. maakte altijd veel te lange zinnen) die zomaar tot poëzie werden. Ik adviseerde hem nog wat weg te laten en toen was dit het

resultaat, met aan het eind een heel sterk beeld:

**‘Ik hou van Afrika omdat ik daar geboren ben.
Het is een rijk continent met heel veel mooie dingen, landschappen en lieve mensen.
Ik denk Afrikaans, ik eet Afrikaans, ik droom Afrikaans en mijn ouders zijn Afrikaans.
Afrika mijn huis, omdat ik me daar thuis voel, en daar gewend ben aan het leven. Omdat ik me daar vrij voel, tevreden en gelukkig.
Omdat daar mijn dromen liggen en daar droom ik mijn leven.
Afrika is mijn bed.’**

Ook J. schreef een poëtische tekst met beeldspraak. Bij de foto van een tak met bloesem schreef hij over geluk:

**‘Geluk is de verwachting van de warmte van de lente.
Als er geen winter is, begrijp je de schoonheid van de lente niet zo goed.’**

J. was de enige die het ik-perspectief losliet zodat de tekst meer werd dan een individuele ervaring.

Het meeste te stellen had ik met kunstenaar K., die tijdens de workshop afwezig was en vervolgens een onbegrijpelijk verhaal schreef bij een vage foto. Ik kon haar met moeite overtuigen dat ik het verhaal, ook na haar uitleg, niet begreep en na twee deadlines kreeg ik vlak voor de presentaties iets heel geestig:

‘...De sigaret is mijn beste vriend. Hij is de enige die ik overal mee naartoe kan nemen en in mijn hand en tussen mijn vinger voelen. De sigaret is mijn favoriete, beste en eerlijke vriend. Wij zijn gelukkig samen...’

Tot slot de tekst van A., een zeer verlegen Pakistaanse:

‘Ik heb dit schilderij gemaakt toen ik de eerste keer naar een bos ging in

Nederland. Ik vind groene bomen met de zon die erop schijnt, heel mooi. Deze foto laat de groene bomen en de banken zien. De schaduw van de bomen en de banken geven een rustig gevoel, zodat ik alle spanningen vergeet. Ik ga even terug naar mijn jeugd in Pakistan. Ik voel me gelukkig en rustig van geest.’

A. geeft in een paar zinnen haar heimwee weer. De tekst was wellicht sterker geworden als ze de op een na laatste zin verder had uitgewerkt. Ik had haar kunnen vragen: Je gaat terug naar je jeugd in Pakistan. Wat zie je? Wat hoor je? Wat ruik je?

Oefenen en presentatie

Na de workshop kreeg ik de teksten digitaal. Ik corrigeerde de taalfouten omdat dat de begrijpelijkheid, dus kwaliteit van de presentaties, zou bevorderen.

We draaiden proef in de klas en thuis werd verder geoefend. Eén cursist bereidde de inleiding voor, want Kristien vond terecht dat alles voor en door cursisten moest zijn. Ik maakte van de foto's een diapresentatie. De presentaties verliepen vlekkeloos en de cursisten straalden. Het publiek was ontroerd. Kristiens Belgische bonbons waren snel verdwenen; onze afdeling at nog wekenlang van de Hollandse stroopwafels.

Conclusies

Het schrijven bij een (zelfgekozen) foto verlaagt de schrijfdrempel, dat is duidelijk.

De opdracht motiveerde mijn cursisten om iets moois en persoonlijks te maken en dat als groep te laten zien aan de ‘buitenwereld.’ In het diepe gegooid worden bleek goed voor ze, ze groeiden ervan. Natuurlijk had het met minder haast nog beter gekund: met een betere voorbereiding op de workshop en met een actieve rol van de cursisten in de fase van feedback op de vorm, om meer reflectie op eigen taalproductie uit te lokken. Maar daar gaat het in dit artikel niet om.

Een foto (mooi, persoonlijk, grappig, zielig) prikkelt het geheugen, de fantasie en de zintuigen en dat is een mooie ingang voor creatief schrijven. Docenten kunnen die prikkels versterken door aanmoediging, door te wijzen op een mooi beeld dat kan worden uitgewerkt, door concrete vragen te stellen en door geen genoegen te nemen met het allereerste resultaat. Het presenteren van de teksten hoeft natuurlijk niet, maar is wel een enorme stimulans om aan uitspraak en intonatie te werken.

Titia Boers

Met dank aan Kristien Hemmerechts

De auteur is docent Nt2 bij VU-NT2 in Amsterdam.

Correspondentie:

t.j.boers-koekoek@vu.nl

